

toezeggingen doen in de richting van met name de regeringspartijen. Deze partijen kunnen dan vertellen dat ze zelfs ook in deze Kamer toch maar weer wat bereikt hebben. Daarmee achten ze hun geweten genoeg gesust om de volgende week vóór te kunnen stemmen. Verder zal er misschien nog wat gebeuren met kamermoties. Ik zal niet nalaten er ook een in te dienen, wellicht ook over de invoeringsdatum. Dan wordt er nog wat heen en weer gepraat. Er wordt gestemd en dan liggen de wetten er. Dan kun je nog vragen om een evaluatie. Ik sluit mij aan bij vragen in dezen. En verder zitten al die uitkeringsgerechtigden ermee. Ze werden wel gehoord. Het is bekend dat ze bestaan, maar er wordt duidelijk niet naar hen geluisterd. Er wordt duidelijk niet gekeken naar de effecten van stelselherziening op hun leven.

De Voorzitter: Mevrouw Gelderblom-Lankhout houdt haar maidenspeech niet in Den Haag maar op deze plaats in Den Haag. Ik wens haar geluk.

Mevrouw **Gelderblom-Lankhout** (D66): Mijnheer de Voorzitter! Het zou D66 veel genoeg hebben gedaan als wij positiever over dit pakket maatregelen zouden kunnen zijn. Het is de staatssecretaris bekend, dat ook mijn partij ervan overtuigd is, dat het sociale stelsel zoals dat in de loop der jaren is opgebouwd en uitgebreid, alleen door middel van een gigantische premie- dan wel belastingverhoging nog te betalen zou zijn. Het is de staatssecretaris ook bekend, dat de fractie van D66 overtuigd is van de noodzaak tot bezuinigen.

De meningsverschillen beginnen echter bij het feit, dat wij vinden dat het pad naar een volledige individualisering als logisch gevolg van gewijzigde maatschappelijke opvattingen moet worden ingeslagen, ook al weten wij, dat dit pad nu nog niet betaalbaar is. Ons grootste bezwaar tegen deze stelselwijziging is, dat er geen stappen in die door ons gewenste richting worden gezet, maar dat consequent – dat wel – de verkeerde richting wordt ingeslagen.

Wat bedoel ik daar nu mee? Er is geen sprake van een verdere individualisering van twee mensen die wel de zorg voor elkaar op zich willen nemen, maar die niet financieel van

elkaar afhankelijk willen zijn. Vervolgens worden er wel stappen gezet om mensen, die aan die zorg voor elkaar nog niet toe zijn of die daaraan in het geheel niet willen beginnen, in een vorm van 'huishoudensdefinitie' te persen.

Het is dan ook een teken aan de wand, dat de Emancipatieraad – dat is nota bene een adviesorgaan van de regering in dezen – hierop afwijzend heeft gereageerd.

Als wij ons nu afvragen aan welke van de door de regering zelf gestelde uitgangspunten dit pakket nog voldoet, moeten wij constateren dat er weinig terechtgekomen is van één van de uitgangspunten, namelijk vereenvoudiging. Zelfs de beide regeringspartijen geven dit toe, ook in dit Huis.

Ik licht dit even toe. Tot voor kort was er sprake van één minimumvoorziening, ook wel laatste vangnet geheten, namelijk de Algemene Bijstandswet. Nu is er naast die gewijzigde Algemene Bijstandswet een bijstandachtige voorziening, de IOAW. Daarnaast is er ook nog een specifieke bijstandachtige voorziening voor zelfstandigen in de maak, de IOAZ. Verder is er nog de toeslagenwet. Dit is een soort minimumvoorziening. Die zit echter in het circuit van de loondervingsuitkeringen. Wat blijft er nu van die uitgangspunten over? Alleen de bezuinigingsdoelstelling; sterker nog, alleen wegens die bezuinigingsdoelstelling schijnt de datum van 1 januari absoluut vastgenageld te zijn.

Mijnheer de Voorzitter! Bij een betere WAGW, met daarin een verplicht quotum, waarbij gedeeltelijke arbeidsongeschikten echt eenzelfde kans op werk hebben als gezonde werklozen, zou D66 akkoord zijn gegaan met het afschaffen van de verdiscontering. Wij vrezen dat de WAGW, zoals deze nu luidt, wel van betekenis zal zijn voor werknemers die gedeeltelijk ongeschikt worden en via de WAGW bij het bedrijf waar zij nu al zitten kunnen blijven werken, maar dat deze wet weinig arbeidsplaatsen zal opleveren voor die werknemers die al een hele tijd gedeeltelijk arbeidsongeschikt zijn.

Men zegt, dat deze wetgeving de equivalentie versterkt. Equivalentie betekent individualisering. Die individualisering is er voor oudere werknemers. Het recht op een loondervingsuitkering, gekoppeld aan de duur van het arbeidsverleden wijzen wij niet af.

Ik wijs echter op de keerzijde van de medaille. De jongeren zullen nu veel sneller een beroep doen op de Algemene Bijstandswet. Zij hebben immers geen of nauwelijks arbeidsverleden. Dat is nu juist tegengesteld aan de wens van individualisering, die bij de jongeren zeer sterk leeft.

Dit waren enkele uitgangspunten. Ik stel vast dat wij hier geen wetten meer kunnen veranderen. Wel kunnen wij proberen, richting te geven aan nog te nemen maatregelen van bestuur of uitvoeringsbesluiten. Aangezien ik een optimist ben, ga ik ervan uit dat het mogelijk is om de staatssecretaris te overtuigen van de noodzaak van toezeggingen die ik van hem in dit debat zal vragen. Ik zal in mijn bijdrage pleiten voor:

1. een uniforme richtlijn naar aanleiding van de nieuwe huishoudensdefinitie voor: gemeenten, uitvoeringsorganen en wetten in voorbereiding bij andere departementen;
2. een werkelijk volledige compensatie voor de gemeenten zowel wat de personele als wat de financiële gevolgen betreft van de stelselwijziging.

Daarnaast zal ik nog aandacht besteden aan de gevolgen van de Toeslagenwet en aan de noodzakelijke voorlichting over de stelselwijziging.

De stelling van mijn partij is dat de nieuwe definitie van huishouden onduidelijk is. Voor degenen die deze definitie niet uit het hoofd kennen, lees ik haar nog eens voor:

mede als gehuwd worden aange-merkt, niet gehuwde personen van verschillende of gelijk geslacht die duurzaam een gezamenlijke huishouding voeren dan wel op andere wijze in elkaars verzorging voorzien.

Het begrip 'duurzaam' wordt in de wet zelf niet verder gedefinieerd. Het begrip gezamenlijke huishouding wordt wel gedefinieerd, namelijk als volgt:

van een gezamenlijke huishouding kan slechts sprake zijn indien twee ongehuwde personen gezamenlijk voorzien in huisvesting en bovendien een bijdrage leveren in de kosten van de huishouding, dan wel op een andere wijze in elkaars verzorging voorzien.

Deze laatste definitie is pas in de laatste fase van het debat aan de overkant door amendering tot stand gekomen en is gebaseerd op één uitspraak van de Hoge Raad van 22 februari 1985. Bij het debat in de Tweede Kamer heeft mevrouw

Groenman, lid van de fractie van D66, gesteld dat eerdere begrippen als partner – die in de notitie Leefvormen nog voorkwam – of het zich naar buiten als eenheid presenteren nog onduidelijker waren. Daarover waren wij het eens. Hoe zwak de onderbouwing van de definitie is, komt tot uitdrukking in de woorden van de indiener van het amendement zelf. Deze zei namelijk in het debat de onvergetelijke woorden: wij springen hiermee als het ware in het diepe.

Uit de memorie van antwoord heb ik begrepen dat onder het begrip duurzaam – dat in de wet niet gedefinieerd wordt – door de ambtenaren op het ministerie moet worden verstaan en termijn van drie maanden. Ik stel het volgende vast.

a. Bij partnerpensioen wordt nog steeds een termijn van twee jaar gehanteerd. Het was vijf jaar. Ik verwijs naar het antwoord op de vragen van de heer Kombrink.

b. In verschillende gemeentelijke woonruimteverordeningen – gemeentewetten! – moet men één jaar samenwonen voor men een beroep kan doen op een grotere woning.

c. Bij het herziening van de vreemdelingenwetgeving wordt het volgende gesteld. Ik haal een passage aan uit wetsvoorstel 19 532, bladzijde 31:

De duurzame relaties van Nederlanders en vreemdelingen worden gelijkgesteld met huwelijksrelaties. Dit is uit een oogpunt van vereenvoudiging van het stelsel van toelating aantrekkelijk. Of zulks in de praktijk verwezenlijkt kan worden, zal afhangen van de vraag, of voldoende duidelijke criteria gevonden kunnen worden voor de vaststelling, of sprake is van een duurzame relatie.

In het antwoord van de staatssecretaris in de nadere memorie van antwoord – ik had hem al eerder hier naar gevraagd – staat, dat het verschil berust op de 'aan elke regeling ten grondslag liggende doelstelling en rechtsoverweging'. De vraag is echter of dit antwoord bevredigt. Voor de burger is er namelijk één overheid. Het is voor hem of haar volstrekt onbegrijpelijk wanneer de uitleg van de definitie van wat duurzaam is of van wat een gezamenlijke huishouding is, per wet of regeling verschilt.

Verschillen per regeling voor hetzelfde begrip zijn onbevredigend voor het rechtsgevoel. Zij ondermijnen het vertrouwen in de overheid. Ik kan mij nauwelijks voorstellen dat beide

heren achter de regeringstafel het hiermee oneens zijn. Wanneer kan harmonisatie van wetgeving tegemoet worden gezien? Hoeveel haast zetten de bewindslieden achter de departementale werkgroep, die kennelijk hiermee bezig is? Is invoering van deze termijnen gerechtvaardigd?

Voorzitter! Over het begrip 'gezamenlijke huishouding voeren' bestaat nog veel meer onduidelijkheid. In de memorie van antwoord terzake van het inkomensbesluit staat, dat voor een samenleving, als bedoeld in artikel 1: 160 BW – hierover gaat de uitspraak van de Hoge Raad – naast een gezamenlijke huisvesting ook vereist is, dat de samenwonenden 'hetzij' bijdragen in de kosten van de gezamenlijke huishouding 'hetzij' op andere wijze in elkaars verzorging voorzien. Dit is onjuist; dit staat namelijk niet in de wet. Zelfs de ambtenaren maken vergissingen! In de wet wordt gesproken van 'dan wel'.

In het eerste voorlopig verslag vroeg ik naar de uitleg van de woorden 'dan wel'. Ik kreeg op die vraag geen antwoord. Wat is het nu: 'dan wel', 'of', 'en'? Is het allemaal goed, of sluit het elkaar uit? Het is niet duidelijk. Wij krijgen hierover al brieven van gemeenten. Men vraagt zich af hoe men de ambtenaren moet instrueren die deze regeling moeten uitvoeren.

Uit de memorie van antwoord heb ik wel begrepen dat woningdelers uitsluitend een gezamenlijke huisvesting hebben. Dat staat dan vast, tenminste, als wij weten wat 'gezamenlijke huisvesting' is. Daarover wordt ook gevocht.

Maar hoe staat het nu met samenwonenden? Hebben die nu een gezamenlijke huisvesting én verzorgen zij elkaar? Hoe vaak moet men elkaar verzorgen om van woningdeler, samenwonende of deelnemer aan gezamenlijke huisvesting te worden? Moet men elkaar dan één keer per week verzorgen, om de dag, één keer per maand of één keer per twee maanden? Ik verwijs naar de fraaie woorden van de heer Van de Zandschulp: de mensen weten het niet en straks is men afhankelijk van de ambtenaar die je toevallig treft.

Hoe moeten twee vriendinnen die voor de gezelligheid samen een flat bewonen en die wel eens voor elkaar koken, aantonen dat zij niet lesbisch zijn als één van de twee werkloos wordt? Al eerder heb ik namens mijn fractie gesteld, dat in de notitie

Leefvormen, van 18 oktober 1985, waarnaar de staatssecretaris in zijn antwoord steeds verwijst – zij was vóór amendering in de Tweede Kamer aan de orde –, geen afdoende antwoord wordt gegeven op vragen rondom de definitie. Daarom kom ik hierop in dit huis uitgebreid terug. Ik hoop niet dat de bewindsman straks weer naar dezelfde notitie over leefvormen verwijst. Die is niet meer aan de orde. Zij is achterhaald.

Mijnheer de Voorzitter! Zoals ik reeds heb gezegd, bereiken ons nu al brieven van ambtenaren met de vraag hoe zij deze regeling moeten uitvoeren. Zij weten dat niet. Hoe moeten de mensen geïnstrueerd worden?

In de afgelopen weken is in de Tweede Kamer de maatregel inzake woningdelers aan de orde geweest. Zoals men weet, heeft mijn 'fractiegenoot' Nypels ooit via motie om uniforme richtlijnen gevraagd. De staatssecretaris heeft toen gezegd, dat hij deze zaak zou bezien. Bekend is inmiddels, dat meerdere fracties om uniforme richtlijnen vragen. Naar mijn mening kan men ook niet zonder uniforme richtlijnen. Is de staatssecretaris inmiddels ook daarvan overtuigd? Wanneer kunnen wij ze tegemoet zien?

Voorzitter! Ook over het sanctiebeleid hebben wij in de schriftelijke voorbereiding vragen gesteld. Ik vrees dat het sanctiebeleid griezelig dicht bij het idee van omkering van bewijslast komt. Het is u bekend, mijnheer De Graaf, dat D66 geen bezwaren heeft tegen een goed uitgevoerd sanctiebeleid. In de memorie van antwoord hebt u gelukkig gezegd dat een anonieme tip niet voldoende zal zijn.

Dat is een hele geruststelling. Ik heb echter begrepen dat de bedrijfsvereniging bij gegronde vermoedens tot sancties dan wel tot het niet verlenen van een toeslag mag overgaan. Ik neem aan dat de uitvoeringsrichtlijnen geen verscherping zullen inhouden, omdat gegronde vermoedens griezelig dicht tegen het omkeren van de bewijslast liggen.

Door andere sprekers is vandaag vastgesteld dat de beroepsprocedures veel te lang duren. Daarom is het des te betreurenswaardiger dat uit het antwoord in het voorlopig verslag blijkt, dat de datum van ingang van een recht op een uitkering, nadat een beroepsprocedure tegen een te lage uitkering, het niet verlenen van een toeslag, of het toepassen van een sanctie is gevoerd en men dat

gewonnen heeft, niet de datum van toekenning de datum van aanvraag is, maar de datum waarop het beroep wordt toegekend. Uit een overleg met de bedrijfsvereniging heb ik begrepen dat zij hiertegen bezwaar heeft en dat het mogelijk is, zonder wetwijziging de datum van aanvraag met terugwerkende kracht in te voeren. Is de staatssecretaris bereid de bedrijfsvereniging toe te staan, het op deze manier te interpreteren?

Voorzitter: Feij

Mevrouw Gelderblom-Lankhout (D66): Mijnheer de Voorzitter! Een ander hoofdpunt in mijn verhaal vat ik samen in de vraag, of de gemeenten een deel van de bezuiniging bij de stelselwijziging moeten betalen. U, Mijnheer de Voorzitter, zei zojuist dat dit niet het eerste verhaal is dat ik in Den Haag houd. Dat klopt. Velen in dit huis is bekend, dat ik een politiek verleden heb als gemeenteraadslid in deze stad. Vandaar dat ik vond dat ik maar over een probleem dat ik bij de gemeenten zie, moest praten

Mijn fractie handhaaft namelijk de mening dat zowel de financiële als de personele consequenties aanzienlijk zullen zijn. Ik ga allereerst in op de personele consequenties, met name op de voorlichting. Nu reeds wenden vele mensen zich met vragen tot de gemeentelijke diensten. Dat betekent activiteit, en wel activiteiten naast het gebruikelijke werk van de sociale dienst. Daarnaast komen er taken bij, namelijk voorlichting, bij voorbeeld: je moet niet hier zijn, maar bij de bedrijfsvereniging.

In de tweede plaats treedt er een aanzienlijke wijziging in de begrippen op. Bij de Algemene Bijstandswet verandert het partnerbegrip, dat wordt een gezamenlijke huishouding. Dat betekent dat bij alle woningdelers en alle economische eenheden in het bestand moet worden nagegaan, of het nieuwe begrip leidt tot wijziging van de uitkering. Dat betekent dus werk.

In de derde plaats krijg je een splitsing in de gezinsbijstand van gehuwden en samenwonenden. Elke partner is gerechtigd tot het aanvragen van de helft. Dit betekent meer aanvragen, het bijhouden van grotere bestanden, die bij verandering van inkomsten van een van de partners twee keer moeten worden verwerkt. Meer werk dus. Voor de RWW geldt hetzelfde verhaal. Ook daar dus een verdubbeling van bestanden.

Voorts moet het gewijzigde Bijstandsbesluit krediet hypotheek worden toegepast. Voor IOAW-gerechtigden, dus de nieuwe instromers, geldt voor de 50-jarigen een andere berekeningswijze voor die mensen die eerst in het gewone bijstandsregister voorkwamen. Dat gaat bij aanvang van de stelselwijziging in.

In het stuk dat gaat over de financiële consequenties voor de gemeenten, stelt de staatssecretaris dat de taak aan de personele kant gemiddeld met 20% zal wegvallen door de uitstroom van WWV-taken en dat er pas later een instroom van IOW-taken komt. Het zijn dus communicerende vaten en je mag er op rekenen dat de taakvermindering tegen de taakvermindering wegvalt. Aan de andere kant zegt de staatssecretaris dat de mensen voor de taak die wegvalt een nieuwe taak zullen krijgen, omdat de bestrijding van het misbruik en het oneigenlijk gebruik van de Algemene Bijstandswet moet worden aangepakt. Hier komt nog iets bij.

De berekening van de wegvloeiende taken van de WWV gold toen er nog slechts sprake was van een IOW. Dat is gewijzigd door de IOAW. De jongere gedeeltelijk arbeidsongeschikten komen hier immers bij. Ik stel dat die berekening niet juist is. Jongeren hebben een korter of geen arbeidsverleden. Zij komen eerder uit de sfeer van de bedrijfsvereniging dan uit de sfeer van de gemeentelijke uitkeringen.

Jonggehandicapten komen meteen bij de datum van invoering in de gemeentelijke uitkerings sfeer. Ik dacht dat dit een sluitend verhaal was, waarmee ik heb aangetoond dat de personele verplichtingen van de GSD niet verminderen.

Het tweede punt betreft de financiële consequenties. De gemeentelijke sociale dienst is het laatste vangnet voor mensen die om welke reden dan ook onder het relevante sociale minimum komen. De gemeente is dan verplicht bijstand te verlenen. Wanneer doet zich dat nou voor? Dat kan, als in het andere circuit sancties worden toegepast. Bij de NWW kan bij voorbeeld een sanctie worden toegepast. In mijn tekst stond een foute passage, namelijk dat die sanctie ten minste een verlaging van de uitkering tot 70% van het minimumloon bedraagt. Dat is per amendement gewijzigd. Maar via de NWW kan nog steeds een sanctie worden toegepast. Dat betekent een beroep op de bijstand.

Voorts heeft de bedrijfsvereniging – ik heb daarnaar gevraagd – geen plicht tot het verlenen van een voorschot in het kader van de toeslagenwet, indien men beneden het minimumniveau van de leefeenheid komt. Men zal dan dus een beroep op de bijstand doen. Weliswaar kan dat bedrag later worden teruggevorderd bij de bedrijfsvereniging, maar dan blijft voor de gemeente het renteverlies.

Veel belangrijker is, dat niet zeker is of de bedrijfsvereniging dezelfde interpretatie zal toepassen als de gemeentelijke sociale dienst, bij voorbeeld bij het begrip 'gezamenlijke huishouding'. Ik heb al ruim aandacht besteed aan de mogelijke verschillen van interpretatie.

Ook het verschil in benadering tussen de bedrijfsvereniging en de gemeentelijke sociale dienst is natuurlijk evident. De gemeentelijke sociale dienst behandelt mensen veel minder afstandelijk dan de bedrijfsvereniging.

De toeslagenwet houdt geen rekening met bijzondere factoren als woonkosten, waardoor wellicht ook weer aanvullende bijstand noodzakelijk zal zijn. De IOAW laat inkomsten uit vermogen vrij. In het voorlopig verslag staat al, dat mijn fractie het daarmee van harte eens is. Maar het is mij niet duidelijk, waarom de staatssecretaris niet wil toegeven dat dit voor de gemeenten financiële consequenties heeft. 10% van hetgeen aan bijstand wordt betaald, is voor gemeentelijke rekening. 10% van een niet-gekort, dus hoger bedrag lijkt mij toch onbetwistbaar hoger te zijn dan 10% van een lager bedrag.

Ik kom dan te spreken over een aantal brieven, ook aan deze Kamer, die voor meerdere uitleg vatbaar zijn. Dat betreft nog steeds het financiële kader. Ik vind duidelijkheid hierover gewenst.

In een brief van de minister van Binnenlandse Zaken dd. 16 september 1986 (17 910) wordt gemeld, dat 'de gevolgen van de stelselherziening volledig gecompenseerd worden en dat, als de werkelijke cijfers in aanmerkelijke mate afwijken van de voorcalculatie, dit aanleiding zal zijn op deze voorcalculatie terug te komen'. Daar gaan wij weer: er is niet nader gedefinieerd wat onder 'aanmerkelijke' moet worden verstaan.

Vervolgens kom ik op een brief van de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken dd. 12 maart 1986

(voor de behandeling in de Tweede Kamer). Deze brief heeft stuk nr. 19 453. Daarin staat dat 'na 1990 de stijging van de apparaatskosten eerst wordt gecompenseerd, voorzover daarbij een bepaalde drempel wordt overschreden'. Die drempel is voorlopig bepaald op 55 mln. Toen ik daarnaar vroeg, kreeg ik als antwoord dat deze drempel absoluut is. De drempel betreft dus alles boven de 55 mln.

Ik stel vast dat de compensatie voor de gestegen uitgaven voor de bijstand is achtergebleven bij de omvang van twee derde van de stijging en dat over de toegezegde compensatie – twee derde compensatie van die 10% – al jarenlang tussen het ministerie en de gemeenten wordt onderhandeld.

Ik stel ook vast dat in de brief op stuk nr. 17 910 door de werkgroep, waarin de minister van Buitenlandse Zaken is vertegenwoordigd, een berekening is gepresenteerd, waarmee wordt gesteld dat het niet-gecompenseerde bedrag van de 10%, die de gemeenten zelf moeten betalen maar waarvoor twee derde compensatie zou komen, van 1982 tot 1984 minimaal 227 mln. en maximaal 335 mln. bedraagt.

Met andere woorden, die toegezegde tweederde stijging van de compensatie loopt aanzienlijk achter. Ik stel ook vast dat de staatssecretaris heeft gezegd dat in zijn brief van 12 maart de genoemde cijfers schattingen zijn. Dan rest voor mij de vraag, wat dit Huis nu moet verstaan onder volledige compensatie. Bij het nader definiëren van de werkelijke cijfers moet in principe worden uitgegaan van de gemeentelijke cijfers en niet van de schattingen van het ministerie. Ik zou daarop graag een erg duidelijk antwoord willen hebben.

Omdat vastgesteld kan worden dat reeds jarenlang getrouwtrek bestaat over het achterblijven van de tweederde-compensatie van het gemeentelijke aandeel, vraag ik, de inbouw van de drempel van 55 mln. te laten vervallen.

Ik kom toe aan de Toeslagenwet. Deze wet was in eerste instantie bedoeld om te waarborgen dat, wanneer in een huishouden slechts één partner een inkomen uit arbeid heeft en de uitkering onder de voor het huishouden relevante minimum komt, door middel van een toeslag toch samen 100% van het minimum wordt verkregen. Ik stel vast dat dit gebeurt in de sfeer van de loonder-

ving. Nog geen week geleden hebben wij de discussie aan de overkant mee mogen lezen, die ging over de vraag, wat exact onder inkomen uit arbeid moet worden verstaan.

De staatssecretaris geeft nu eindelijk toe dat het vrijlaten van bovenwettelijke uitkeringen op gespannen voet zou kunnen komen te staan met de Derde richtlijn. Toen wij dat bij het eerste debat in de Tweede Kamer zeiden, heeft hij dat ontkend. Nu geeft hij toe dat het zo zou kunnen zijn. Overigens is zijn conclusie dat daarom bovenwettelijke uitkeringen niet in de Toeslagenwet moeten worden ingebouwd niet de onze. Hij weet dat wij een ander systeem willen. Wij hebben steeds beweerd dat het systeem van partnerafhankelijkheid in de loonderingssfeer via de Toeslagenwet niet deugt.

Maar goed, vastgelegd is nu dat inkomsten, voortvloeiend uit verzekeringen die uit het netto-inkomen worden afgesloten, niet zullen leiden tot het verlies van recht op uitkering in de toeslagenwet. Wij weten dat bovenwettelijke uitkeringen tot stand kwamen bij CAO-onderhandelingen. Nu die dus minder interessant zijn in het kader van de CAO-onderhandelingen, zal de vakbeweging gaan zoeken naar andere mogelijkheden. Dat lijkt mij vrij logisch. Wat daaruit logisch voort kan vloeien zijn looneisen, want bij een hoger brutoloon is er een hogere grondslag waarover de uitkering wordt berekend. De staatssecretaris zegt dat niet te zien.

Ik haal uit een krant van twee dagen geleden dat de Stichting van de Arbeid, een samenwerkingsorgaan van werkgevers en werknemers, de maatregel van De Graaf een aantasting van de onderhandelingsvrijheid vindt. Het zijn dus niet alleen maar de vakbonden; het is nu ook de Stichting van de Arbeid.

Nogmaals, de staatssecretaris zegt het niet te zien. Ik kan hem het licht niet geven, maar de conclusie lijkt mij toch evident. Bovendien, nu het kabinet ook nog een aantal zaken bij het debat over de regeringsverklaring – ik doel op het minimumloon – ononderhandelbaar heeft verklaard, betekent deze stelselwijziging, en vooral de Toeslagenwet, een ontzettende verzwaring van de nog te starten onderhandelingen tussen de sociale partners.

Door amendering hebben ook alleenstaanden toegang gekregen tot de Toeslagenwet, wat eerst niet de bedoeling was. Dit geldt tot het voor hen geldende sociale minimum. Op zichzelf is dit natuurlijk positief voor alleenstaanden, maar wat is nu de keerzijde van de medaille? Dat is dat het in de toekomst moeilijker zal zijn om de naar onze mening verkeerde weg van de Toeslagenwet – dus van het verlenen van toeslagen – in de richting van de door ons gewenste individualisering om te buigen.

Een andere slechte kant ervan is, dat alleenstaanden en tweeverdieners verhoudingsgewijs het grootste deel van de Toeslagenwet betalen. De Toeslagenwet kost ongeveer f 900 mln. Een bedrag van f 895 mln., 99,4%, komt terecht bij partnerafhankelijke. Een bedrag van f 5 mln., 0,6%, komt terecht bij alleenstaanden.

Een opmerking over buitenlanders. De heer Van de Zandschulp is er in de schriftelijke voorbehandeling uitgebreid op ingegaan en ik sluit mij bij zijn vragen aan. Wij zijn het eens met de stelling van het Nederlands Centrum voor Buitenlanders dat het onjuist is om deze stelselwijziging te gebruiken om verscherpte controle op buitenlanders via bedrijfsverenigingen te gaan voeren. De controle op buitenlanders ten aanzien van de vraag of ze hier legaal zijn, is een taak die hoort bij de vreemdelingenpolitie en niet bij de bedrijfsverenigingen.

Wij onderschrijven het pleidooi om het recht op een uitkering te koppelen aan het betaald hebben van premie. Daarbij kan dan best worden bedongen dat het krijgen van een uitkering geen rechten geeft op een verblijfstitel. Dat is de goede manier en niet andersom. Ik stel vast dat het antwoord van de staatssecretaris dat wij hier hebben gekregen, vooruitloopt op de behandeling van de notitie waarbij dit onderwerp aan de orde is. Die behandeling vindt pas op 17 november 1986 plaats aan de overkant.

Dan de voorlichting over de stelselwijziging. Uit de hoorzittingen is ons gebleken, dat er nu reeds veel onzekerheid is over de gevolgen van de stelselwijziging. Ik wees daarop omdat de GSD's nu al met vragen worden overstelpt. Wij hebben wel begrepen dat men, zowel op het ministerie als bij de bedrijfsverenigingen, hard bezig is om de voorlichting voor te bereiden.

Nu moet het volgens ons mogelijk zijn, net zoals dat bij de studiefinanciering is gebeurd – ik weet dat het daar niet perfect is gebeurd, maar toch – een diskette te laten vervaardigen waarop mensen de gevolgen van een wijziging van hun leefsituatie kunnen berekenen. Dat is van belang bij voorbeeld bij het aanvaarden van een part-time-baan of een volle baan, zeker als je een partner hebt en daarvan dus, wat de berekening betreft, afhankelijk bent. De burger heeft toch het recht om te weten en te kunnen berekenen wat er gebeurt als hij/zij zijn/haar woon/werk- of leefsituatie verandert?

Mijnheer De Graaf, 'Deetmans floppy' kostte f 100.000, u noemde het een interessant idee. Hoe staat het er nu mee? Het is natuurlijk de vraag of SOZAWE deze floppy zelf moet maken. Het zou bij voorbeeld ook kunnen gebeuren door een samenwerkingsverband van uitkeringsgerechtigden. Die zou opdrachtgever kunnen zijn. Het ministerie zou het dan kunnen betalen. Ik vernam onlangs wat sombere geluiden over deze gedachte, die de staatssecretaris toch interessant noemde. Die zouden erop neerkomen, dat dit te ingewikkeld zou zijn. Ik vraag mij af – wij kunnen zoveel met dit soort computersystemen – of een systeem dat te ingewikkeld is om in dat kader op een diskette te zetten, wel uitvoerbaar is.

Er zijn nog 42 uitvoeringsbesluiten nodig. Bij het GAK, waarin 18 van de 24 bedrijfsverenigingen zijn verenigd, denkt men minstens twee jaar nodig te hebben voordat de benodigde verzekerdenadministratie klaar is. De staatssecretaris heeft in het verleden gemeenten die niet op tijd maatregelen konden uitvoeren, met strafsancities bedreigd en die soms ook uitgevoerd. Staat dit de gemeenten weer te wachten, zeker waar zij dadelijk ook nog afhankelijk zijn van de verzekerdenadministratie van de bedrijfsvereniging? Ik moet zeggen, mijnheer De Graaf, dat ik echt bewondering heb voor het ijzere uithoudingsvermogen waarmee u deze voorstellen hebt verdedigd.

Voorspellen is moeilijk, zeker wanneer het om de toekomst gaat. Ik durf vandaag toch een aantal voorspellingen te doen:

- de toegezegde rust op dit front is niet in zicht;
- de uitvoeringsorganen zullen niet op tijd klaar zijn;

- tenzij er een werkelijk volledige compensatie komt – ik heb zojuist uitgelegd wat ik daaronder versta – zullen de gemeenten een deel van de bezuinigingen die de staatssecretaris in de sfeer van de sociale zekerheid heeft berekend, moeten betalen;

- de Toeslagenwet zal de aantrekkelijkheid van bovenwettelijke uitkeringen doen vervallen en dat zal onvermijdelijk tot looneisen leiden;

- door de ingewikkeldheid van het nieuwe stelsel zal een grote mate van onzekerheid ontstaan bij diegenen die op een uitkering zijn aangewezen, ondanks alle voorlichting;

- het optimisme van de staatssecretaris, dat uitvoering op 1 januari mogelijk is, zal blijken een grove onderschatting van de problematiek te zijn.

Ik vrees dat de tekortkomingen en de problemen die nu zijn geconstateerd met betrekking tot de uitwerking en de uitvoering van de studiefinanciering, daarbij vergeleken kinderspel zullen zijn.

De Voorzitter: Ik complimenteer u met uw maidenspeech.

De heer Van der Jagt (GPV): Mijnheer de Voorzitter! De parlementaire behandeling is tot nu toe zeer uitvoerig geweest. De staatssecretaris heeft met een bewonderenswaardig uithoudingsvermogen de wel zeer complexe materie verdedigd. Ook de schriftelijke voorbereiding in ons Huis was uitgebreid en grondig. Degenen die gisteren en vandaag vóór mij het woord hebben gevoerd, hebben daar veel aan toegevoegd. Het is dan ook een moeilijke taak nog iets zinnigs over deze wetsvoorstellen te zeggen. Nu heeft de staatssecretaris mij geholpen, door te stellen dat de voor ons liggende wetsvoorstellen tot stelselherziening een drietal hoofddoeleinden nastreven.

Het eerste hoofddoeleind is het wegnemen van onevenwichtigheden en onrechtvaardigheden die in het oude stelsel zaten. Het tweede hoofddoeleind is om het stelsel toe te snijden op maatschappelijke ontwikkelingen zoals de emancipatie en het geven van meer ruimte aan de eigen verantwoordelijkheid van de sociale partners. Het derde hoofddoeleind is het weer betaalbaar maken van een stelsel, zodat dit bestand is tegen een zware crisis. Het leek mij goed toe, gezien de functie van onze

Kamer, om mij primair te beperken tot deze drie hoofddoelstellingen. Tot slot zal ik dan nog een enkele opmerking maken over een door de regering in een eerder stadium eveneens genoemde doelstelling, namelijk het vereenvoudigen van de regelgeving.

Ik begin dus met de eerste hoofddoelstelling: het wegnemen van onevenwichtigheden en onrechtvaardigheden in de vigerende wetgeving. De staatssecretaris noemt een voorbeeld. In de bestaande systematiek kunnen arbeidsongeschikten tot hun 65ste jaar maximaal 70% van hun laatstverdiende loon krijgen, terwijl werklozen na 2,5 jaar al terugzakken op het minimumniveau en in de bijstand terechtkomen. Vooral langdurige werklozen komen dan inderdaad in een zeer ongunstige positie ten opzichte van de geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikten.

Ik kan dan ook de argumentatie van de staatssecretaris om de werkloosheidscompensering af te schaffen begrijpen, hoe pijnlijk dit ook is voor de betrokkenen. Alleen maar, als onevenwichtigheden in de bestaande wetgeving worden gecorrigeerd, moeten wij er alert op zijn dat die in de nieuwe wetten niet opnieuw voorkomen. De vraag is: is dat gelukt?

Ik ben bang van niet. In de schriftelijke voorbereiding maar ook in dit debat is door verschillende sprekers op nieuwe onevenwichtigheden en onrechtvaardigheden gewezen. Van de Zandschulp kwam met casusposities, waarop ik de reactie van de staatssecretaris met belangstelling tegemoet zie. Van Dalen wees onder andere op de basisbeurs van de student die bij het inkomen wordt gerekend. Heijmans wees op het dubbel pakken van een gedeeltelijke AOW'er en er zou meer te noemen zijn.

Wat bij mij zelf zwaar weegt, is dat de uitkeringsrechten van de oudere tweeverdieners fors toenemen, terwijl de jongere alleenverdieners, vaak jonge gezinnen met kleine kinderen, gezinnen ook die vaak op hoge lasten zitten wat huisvesting betreft, te maken krijgen met een achteruitgang op hun uitkeringsrechten en vrij snel in de bijstand terechtkomen, met alle nadelen van dien.

Ook hier kan de vraag gesteld worden: is dit evenwichtig, is dit rechtvaardig? Die vooruitgang voor tweeverdieners is ook moeilijk te begrijpen als bedacht wordt dat in de